

TARİHÇİLERDEN BAŞKA BİR HİKÂYE

EDİTÖRLER

EBRU AYKUT - NURÇİN İLERİ - FATİH ARTVİNLI

ALİ SİPAHI

İstanbul Teknik Üniversitesi Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği Bölümü'nden mezun olduktan sonra Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nde yüksek lisans ve Michigan Üniversitesi'nde tarih ve antropoloji doktorası yaptı. 2016'dan bu yana çalıştığı Özyeğin Üniversitesi'nde Antropoloji Bölümü'nün kurucularından oldu ve hâlihazırda antropoloji teorisi ve tarihi dersleri veriyor. Meslektaşlarıyla birlikte *The Ottoman East in the Nineteenth Century* (I.B. Tauris, 2016) kitabını derledi. Şu sıralarda ise *Biography of an Ottoman Town: Place-Making in Mezre* (Edinburgh University Press, Ekim 2026) kitabı yayına hazırlanıyor. Güncel araştırmalarında, 1960'larda Türkiye'de etnografik çalışma yapmış Amerikalı antropologların hayat hikâyelerinin peşinden koşuyor ve Lloyd Fallers üzerine bir kitap yazmayı umuyor.

BARIŞ ZEREN

İstanbul Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunu olan Barış Zeren yüksek lisansını aynı üniversitenin İktisat Tarihi bölümünde, doktorasını Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü ve École des hautes études en sciences sociales (EHESS) - Cetobac ortak doktora programında Osmanlı'da anayasal yönetimin oluşumu (1908-1913) üzerine teziyle tamamladı. Boğaziçi, Işık, Galatasaray gibi üniversitelerde 19. ve 20. yüzyıl Osmanlı-Türkiye ile Rusya tarihi üzerine dersler verdi. Ayrıca Dostoyevski, Çehov, Zamyatin, Andreyev gibi yazarlardan çevirileri yayımlandı. EHESS-Cetobac'ta Asosiye Üye'dir. Hâlen profesyonel olarak yayıncılık yapmakta, akademik çalışmalarını bağımsız araştırmacı olarak sürdürmektedir.

ÇİĞDEM OĞUZ

Çiğdem Oğuz, lisans eğitimini Orta Doğu Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü'nde tamamladı. 2011'de Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nde yüksek lisansını, 2018'de ise Leiden Üniversitesi Turkish Studies Programı ile Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nün ortak doktora programında doktorasını aldı. Napoli Federico II Üniversitesi'nde doktora sonrası araştırmacı olarak çalıştı. Araştırma alanları Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal ve entelektüel tarihi, devlet-toplum ilişkileri, vatandaşlık çalışmaları, savaş çalışmaları ile Orta Doğu bağlamında ka-

dın ve toplumsal cinsiyet tarihidir. Halen Bolonya Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olan Çiğdem Oğuz Osmanlı tarihi dersleri vermektedir.

EBRU AYKUT

Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisansını Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde yaptı. Doktorasını Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nde "Alternative Claims on Justice and Law: Rural Arson and Poison Murder in the 19th Century Ottoman Empire" (Adalet ve Hukuk Üzerinde Hak İddiaları: 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Kırsal Kundaklama Vakaları ve Zehirle İşlenen Cinayetler) başlıklı teziyle tamamladı. 2002 yılından bu yana Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde çalışıyor. Osmanlı sosyo-hukuki tarihi, toplumsal cinsiyet tarihi ve tıp tarihi alanlarında çeşitli yayınları var. Edebiyat sosyolojisi ve eleştirel hayvan çalışmalarına ilgi duyuyor.

ERKAN ORUÇOĞLU

İstanbul Şehir Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde, 19. yüzyıl Osmanlı ceza hukuku, cinsel suçlar ve çocukların hukuki statüsü üzerine hazırladığı teziyle tamamladı. Profesyonel kariyerini insan kaynakları alanında öğrenme deneyimleri tasarımcısı ve eğitmen olarak sürdürmektedir.

FATİH ARTVİNLİ

Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunu. Yüksek lisansını Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yaptı. Doktorasını aynı üniversitenin Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü'nde tamamladı. Öğrenim hayatı boyunca sağlık memuru olarak çalıştı. Doktora sonrası çalışmalarını Harvard Üniversitesi'nde yaptı. Acıbadem Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Bölümü'nde öğretim üyesidir. Yayımlanmış iki kitabı bulunmaktadır: *Osman Bölükbaşı: Seraba Harcanmış Bir Ömür* (Kıtap Yayınevi, 2007) ve *Delilik, Siyaset ve Toplum: Toptaşı Bimarhanesi* (Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2013; Telemak, 2022).

GAMZE İLASLAN KOÇ

Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı ve Tarih Bölümü çift anadal programıyla lisans eğitimini tamamladı. Yüksek lisans derecesini Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nde "Abduction of Women and Elopeement in the 19th Century Ottoman Nizamiye Courts" başlıklı teziyle

aldı. Tez çalışmasında 19. yüzyıl Nizamiye mahkemelerinde gönüllü kocaya kaçma ve kız kaçırma pratikleri üzerinden dönemin aile ve ceza hukuku yanı sıra devletin aile tasarımını ve namus hiyerarşilerini inceledi. İstanbul Şehir Üniversitesi Tarih bölümünde asistan olarak ders verdi. Almanya’da Regensburg Üniversitesi Tarih Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalıştı. Aynı üniversitede 18. yüzyıl Osmanlı-Habsburg diplomasisinde madde kültür konulu doktora çalışmalarını sürdürmektedir.

GÜLHAN BALSOY

İstanbul Bilgi Üniversitesi Tarih Bölümü’nde öğretim üyesidir. Doktorasını Binghamton Üniversitesi Tarih Bölümü’nde yaptı. Geç Osmanlı doğum politikalarını incelediği doktora tezi *The Politics of Reproduction in Ottoman Society, 1838–1900* (Routledge, 2013) ismiyle basıldı. Bu çalışmanın Türkçesi *Kahraman Doktor İhtiyar Acuzeye Karşı: Geç Osmanlı Doğum Politikaları* (2015, 2024) ismiyle yayımlandı. 2025 yılında yayımlanan kitabı *Osmanlıda Avare Kadınlar: 19. Yüzyıl Aile Krizi ve Kadın Yoksulluğu* kimsesiz kadınların deneyimlerini ele alıyor. Toplumsal cinsiyet, emek ve tıp tarihi alanlarında araştırma yapıyor. Feminist tarih metodolojisi üzerine iki yazarlı bir kitap hazırlığı içinde.

MÜGE ÖZBEK

Müge Özbek, Kadir Has Üniversitesi Ortak Dersler Bölümü’nde öğretim üyesidir. Araştırmaları geç Osmanlı tarihi, toplumsal cinsiyet, emek tarihi, kent tarihi ve hareketlilik çalışmaları üzerine yoğunlaşmaktadır. 2023–2026 yılları arasında “19. Yüzyıl Sonu ve 20. Yüzyıl Başında İstanbul’da Gündelik Hareketlilik” başlıklı TÜBİTAK 3501 projesini yürütmüş; bu kapsamda İstanbul’da gündelik yaşam, kentsel mekân ve ulaşım tarihi kesişiminde çalışmalar gerçekleştirmiştir. Hâlen, “Cycling Cities: The Global Experience” serisi kapsamında hazırlanan “Cycling Cities: The Istanbul Experience” başlıklı, İstanbul’da bisikletli ulaşımın tarihsel dönüşümünü inceleyen kitap üzerinde çalışmaktadır.

NURÇİN İLERİ

2004 yılında Boğaziçi Üniversitesi, Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü lisans programından, 2006’da ise Atatürk Enstitüsü yüksek lisans programından mezun oldu. 2015 yılında, Binghamton Üniversitesi Tarih Bölümü’nde “A Nocturnal History of fin de siècle Istanbul” (Yüzyıl Dönümü İstanbul’unda Gecenin Tarihi) adlı doktora çalışmasını tamamladı. 2015 yılından 2018 yılına kadar Boğaziçi Üniversitesi Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi’nde kurum arşivi ve özel koleksiyonlar üzerine çalıştı ve merkezin koordinatör

yardımcılığını üstlendi. Farklı disiplinlerden araştırmacıların katkı sunduğu *Bir Cereyan Hâsıl Oldu: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İstanbul'da Elektrikli Yaşam* (2024) adlı derleme kitabı Tarih Vakfı Yurt Yayınları'ndan yayımlandı. Şu sıralarda misafir araştırmacı olarak bulunduğu Amsterdam Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü'nde kent, teknoloji ve bilim tarihi, arşiv ve kültürel miras alanında akademik çalışmalarına devam ediyor.

OKTAY ÖZEL

Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Aynı bölümde yüksek lisans, Manchester'da doktora yaptı. Hacettepe ve Bilkent Üniversitelerinde öğretim üyesi olarak çalıştı. Çalışmalarını bir süredir akademya dışında sürdürüyor. Osmanlı tarihi ve özel olarak sosyal tarih alanına yönelik çok sayıda makale, çeviri ve kitap bölümünün yanı sıra yayımlanmış bazı kitapları şunlardır: *Dün Sancısı: Türkiye'de Geçmiş Algısı ve Akademik Tarihçilik* (Kitap Yayınevi, 2009; genişletilmiş 3. Baskı: İletişim Yayınları, 2025), *Türkiye 1643: Goşa'nın Gözleri* (İletişim, 2013); *Kiske Kuşunun Peşinde. Katamizeler (1835-1981)* (İletişim Yayınları, 2024).

ÖZGE ERTEM

Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunu. Yüksek lisansını Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nde, doktorasını Floransa'da European University Institute Tarih ve Uygarlık Bölümü'nde Geç Osmanlı Anadolu'sunda açlık, kıtlık, yoksulluk ve toplumsal ilişkiler üzerine yazdığı tezle tamamladı. Doktora sonrası bir yıllık araştırmasını Harvard Üniversitesi'nde yaptı. Boğaziçi, Işık, Koç ve Acıbadem Üniversitelerinde dersler verdi. Koç Üniversitesi ANAMED'de kütüphane sorumlusu ve editör olarak çalıştı; farklı kurumlarda ve bağımsız olarak arşivcilik ve akademik editörlük yaptı. 2011-2016 yıllarında Bulut Tiyatro oyuncularındandı. SU Gender'da, Dönüştürücü Aktivizm ile Cins Adımlar Toplumsal Cinsiyet ve Hafıza Yürüyüşleri programlarının eşzamanlı koordinatörlüğünü yürüttü. 2025-2026 döneminde *Toplumsal Tarih* dergisinin yayın yönetmenliğini yapan Ertem, hâlen ANAMED'in editörü. Bağımsız araştırmalarına ve Studio Oyuncuları'nda tiyatro eğitimi ve çalışmalarına devam ediyor.

ÖZGÜL ÖZDEMİR

Lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde aldı. Aynı üniversitenin Tarih Bölümü'nde hazırladığı "African Slaves in the 19th Century Ottoman Empire" (19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Afrikalı Köleler) başlıklı yüksek lisans tezini 2017 yılında tamamladı. Boğaziçi Üniver-

sitesi Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi'nde bir yıl arşiv uzmanı olarak görev yaptıktan sonra Stanford Üniversitesi Tarih Bölümü'nde doktora çalışmalarına başladı. Hâlen aynı bölümde doktora çalışmalarını sürdürmekte olup, araştırmalarını Osmanlı İmparatorluğu, Afrika tarihi, kölelik ve köleliğin kaldırılması üzerine yoğunlaştırmaktadır.

TÜLİN URAL

Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. Aynı üniversiteye bağlı Atatürk Enstitüsü'nde yüksek lisans eğitimini tamamladı. Mart 2008'de Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde, Prof. Meral Özbek danışmanlığında yazdığı "1930-1939 arasında Türkiye'de Adab-ı Muşeret, Toplumsal Değişme ve Gündelik Hayatın Dönüşümü" adlı tezi savunarak doktor ünvanı aldı. Çeşitli üniversitelerde tarih ve sosyoloji alanında dersler verdi. Makaleler ve kitap bölümleri yazdı, tercümeler yaptı. İletişim Yayınları'ndan çıkan Meral Özbek'e armağan kitaplarının editörlüğünü Bahadır Vural ile birlikte üstlendi. *Yerli ve Milli Sırlar: Modern Türkiye'ye Edebiyat Üzerinden Bakışlar* (2021) adlı kitabı Alfa Yayınları, *Sofranın Sergüzeşti: Türkiye'de ve Dünyada Yeme İçme Kültürü* (2023) adlı kitabı Everest Yayınları tarafından basıldı.

UFUK ADAK

Ege Üniversitesi Tarih Bölümü mezunu. Yüksek lisansını Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yakınçağ Tarihi alanında yaptı. Amerika Birleşik Devletleri'nde University of Cincinnati'de tamamladığı tarih doktora-sının ardından Berlin'de Leibniz-Zentrum Moderner Orient'te son dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda suç, ceza ve hapishaneler üzerine araştırmalarda bulundu. Osmanlı ceza infaz sistemini ve hapishanelerini farklı katmanları ile ele alan *The Politics of Punishment in the Late Ottoman Empire: Prisons and Prisoners* (2024) kitabının yazarıdır. Altınbaş Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	15
TUTKULU TARİH, TUTKULU HAYAL	15
EBRU AYKUT - NURÇİN İLERİ - FATİH ARTVİNLİ	
SUNUŞ	21
O HİKÂYELER, O SESLER, O TARİHÇİLER...	21
OKTAY ÖZEL	
ARABELLA İLE TOMAS	36
ALİ SİPAHİ	
HOROZ, BİR İKİ ÜÇ!	56
FATİH ARTVİNLİ	
KAMELYA	75
NURÇİN İLERİ	
TANRI BİZİMLE	89
ÖZGE ERTEM	
KUYU	109
ÖZGÜL ÖZDEMİR	
KARŞI KIYI	118
MÜGE ÖZBEK	

ASKER ZEVCESİ İNEGÖLLÜ AYŞE BİNT-i İSMÂİL'in HİKÂYESİ ÇİĞDEM OĞUZ	125
KAVANOZ EBRU AYKUT	134
KARANLIK ERKAN ORUÇOĞLU	159
KUŞLAR GİBİ GAMZE İLASLAN KOÇ	166
İLYA'nIN KANUN-i ESASİ KARŞILAŞMALARI BARIŞ ZEREN	185
VAPURDA DOĞUM GÜLHAN BALSOY	202
YASLI GİTTİM, ŞEN GELDİM . . . TÜLİN URAL	210
SABUNDAN ZARLAR, TELDEN BİÇAKLAR UFUK ADAK	216

ÖNSÖZ

TUTKULU TARİH, TUTKULU HAYAL

“Tarihin altında, hafıza ve unutuş.
Hafıza ve unutuş altında, yaşam.
Ama yaşamı yazmak başka bir hikâye.
Sonu yok.”
Paul Ricoeur¹

Bir vakitler yeryüzünden geçip gitmiş ve geride belli belirsiz iz bırakmış yaşamların; kimilerini acıtıp incitmiş, kimilerini ise sevindirmiş ama nihayetinde olup bitmiş hadiselerin peşine düşen tarihçi, merakla gözlerini diktiği geçmişin tamamlanmış bir resim olduğunu, o resmin tüm sırlarını dikatli bakışlara faş edeceğini hayal eder kimi zaman. Bu hayalin imkânsızlığı, tarihçinin tecrübeyle öğrendiği en kederli bilgidir belki de. Hatırlamaya ve hatırlatmaya çalıştığımız geçmişe dair izlerin kısmen bozulduğunun ya da bazen tamamen ve ebediyen kaybolduğunun, en az hatırlayış kadar unutuşun da zamana ve hayata damgasını vurduğunun farkında olmak; “tarihsel gerçekliğin alanı”nın evimiz, yurdumuz değil, geçici olarak mesken tuttuğumuz bir “bekleme odası” olduğunu bilmek, bu kederi daha da derinleştirir.²

¹ Paul Ricoeur, *Hafıza, Tarih, Unutuş*, çev. M. Emin Özcan, Metis Yayınları, İstanbul, 2017, s. 555.

² “Bekleme odası” metaforu için bkz. Siegfried Kracauer, *Tarih: Sondan Bir Önceki Şeyler*, çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları, 2014, s. 208. Tarihsel gerçekliğin alanı bir “bekleme odası”dır, zira bu alan sabit, genellenebilir, apaçık ve çelişkisiz tek bir hakikat anlatısının menşei olmaktan ziyade, potansiyel olarak sınırsız sayıda, yerini daima bir diğerine terk etmeye veya yerini onunla paylaşmaya hazır muhtelif hakikat anlatıları üretir.

Gözümüzde canlandırmaya çalıştığımız geçmiş imgesinin eksik parçaları bir yana, o imgeye dair bugüne ulaşan hakikat(ler)in çoğulluğu, bir zamanlar olanları anlamlandırmak için artık var olmayan tanıklara sorduğumuz soruların cevapsız kalma ihtimali – aslında tarihsel gerçekliğin aynen ve nihai biçimde aktarılabilirliğine meydan okuyan her şey – tarihçi için bir tesellidir aynı zamanda. Tesellidir, zira geçmiş (ve bugün) hakkında her anlatının yazgılı olduğu tamamlanmamışlığın ve arıziliğin bilgisi, bir yandan ufkumuza sınıır çeker ama diğer yandan da yaratıcılığı körükler, sezgilerimizi keskinleştirme potansiyeli taşır. Daha evvel kimsenin el sürmediği bir belge yığınıni karıştırırken karşımıza çıkıveren ve bu tamamlanmamışlığı açığa vuran yeni izler ya da defalarca kurcalandığı hâlde dikkatlerden kaçmış veya önemsiz addedilmiş ayrıntılarla dolu bir mecmuanın önümüze serdiği yeni ipuçları, gözümüzü her an farklı olasılıklara açar, bildik ve aşına olanın büyüsunü bozar, olağan kabul edileni sorgulamaya çağırır. Tarihçiyi geçmişi tekrar tekrar yorumlayıp tasavvur etmeye, bunu yaparken suskunlukların üzerine gitmeye davet eder. Bu seslenişe dikkat kesilmek, tarihçinin mesleğine olduğu kadar, yaşayanlara ve ölülere karşı da ahlaki yükümlülüğüdür.

Bu kitapta yer alan hikâyeleri, tarihin suskunluklarını kendine dert edinmiş, geleneksel tarihçiliğin yeterince alaka göstermediği konular ve öznelerle ilgilenen, ama aynı zamanda tarihsel bilginin sınırlarının da farkında olan tarihçiler kaleme aldı. 1940 yılında tamamladığı tarih kavramı üzerine fragmanlarında, “Geçmişin gerçek imgesi uçucudur” diyen Walter Benjamin’e selam göndererek, yazdığımız hikâyelerde o imgeyi bir anlığına dondurup ele geçirmiş gibi yapmaya, bunu yaparken işittiklerimiz kadar işitemediklerimize, suskunlara, hikâyesi hiç anlatılmamışlara yer açmaya çalıştık.³ Yal-

³ Walter Benjamin, “Tarih Kavramı Üzerine”, *Son Bakışta Aşk*, çev. Nurdan Gürbilek, İstanbul: Metis Yayınları, 2006, s. 41.

nız hemen ilave ve ihtar edelim, zanaatın şart koştuğu kural-
lar takip edilerek, olay örgüsünün her ilmeği tarihsel bir kay-
da sıkıca düğümlenerek yazılmadı bu hikâyeler. Dolayısıyla
geçmişe dair bir hakikati temsil etme iddiasında değiller. Bi-
lakis, olaylar tarihsel olguya dönüşürken kaydı tutulmamış
ne varsa, bu noksanlıkları hayal gücüne başvurarak tamam-
lıyor; kurmacanın imkânlarını işe koşarak “gerçek dünyaya
çok benzeyen gerçekçi dünyalar” yaratmaya çalışıyor oku-
yacağınız metinler!⁴ Kimi hikâyeler bir zamanlar var olduk-
ları şüphe götürmeyen, artık tarihsel bir gerçek olarak sabit-
lenmiş kişileri, yine gerçek bir dünyaya göndermede bulu-
nan ama onunla aynı olmayan “olanaklı dünyalara” taşı-
rken; kimileri ise hiç var olmamış kahramanlar yaratarak, bu
insanları olanaklı tecrübelerin faili, mağduru veya tanığı ola-
rak ete kemiğe büründürüyor.⁵ Yani hikâyeler arasında, ka-
yıtlara geçtiği hâliyle tarihsel/olgusal dünyayla teması diğer-
lerine nazaran daha sıkı tutanlar da var, bu dünyayla gev-
şek bir ilişki kurup baştan sona kurmacanın evrenine yelken
açanlar da. Fakat her hâlükârda tüm hikâyeler belli bir ta-
rihsel zamanın içine yerleşiyor. Hayal ettiğimiz canlı cansız
her şey, tarihteki payları çok geç teslim edilmiş kadınlar, kö-
leler, çocuklar, köylüler, mecnunlar ve mahpuslar, tarihe pek
az konu olmuş duygular, o belli tarihsel an ve mekâna mah-
sus koşulların gölgesinde tezahür ediyor. Hikâyeye düşen bu
gölgeleri, tarihe meraklı okuyucu zaten hemen fark edecektir.

Buraya not düşmek istediğimiz bir diğer husus da çalıştı-
ğımız konularla yazdığımız hikâyeler arasındaki yakın rabı-
tayla alakalı. Kitaba katkıda bulunan her tarihçi, hâlihazırda

⁴ Tırnak içindeki ifadeyi Zeynep Uysal, “Giriş: Edebiyatın Omzundaki Melek”, *Edebiyatın Omzundaki Melek*, ed. Zeynep Uysal, İstanbul: İletişim Yayınları, 2011, s. 14’ten ödünç aldık. Birazdan atıfta bulunacağımız Lubomir Doležel’e ait “olanaklı dünyalar” (possible worlds) kavramından da ilk kez Uysal’ın yazısı sayesinde haberdar olduğumuzu söyleyelim.

⁵ “Olanaklı dünyalar” kavramı için bkz. Lubomir Doležel, “Possible Worlds of Fiction and History”, *New Literary History*, Cilt 29, No. 4, Güz 1998, s. 785-809.

ilgilendiği, üzerine kalem oynattığı, velhasıl ruhunu kavramaya gayret ettiği bir tarihsel kesit veya konuyu hikâyeleştirdi. Çoğumuz farklı arşivlerde çalışırken karşılaştığımız, öyle ya da böyle üzerimizde iz bırakan vakalardan aldık ilhamımızı. Bu vakaların kulağımıza fısıldadıklarını dinledik, ketum davrandıkları noktada hayal etmekten çekinmedik. Sürekli haşır neşir olduğumuz ve tarihsel bir anlatı kurarken kâğıda döküklerimizin doğruluğuna şahit tuttuğumuz belgelere, günlüklere, gazete haberlerine, bu sefer kurmacanın olanaklarıyla bakmayı denedik. Böyle olunca önümüzde yeni bir dünya belirdi, işimizi yaparken tarihsel kanıt ve kayıtlarla sınırlandırmaya mecbur olduğumuz anlatı genişleyerek, içinde gönlümüzce yık, andığımız bir deryaya dönüştü.

Peki, bu deryaya dalmak için, yani geçmişi bizim burada yapmaya çalıştığımız gibi hikâye etmek için, illa tarihçi mi olmak gerekir? Gerekmez, gerekmiyor elbette. Bir edebî janr olarak tarihsel romanın geçmişi ve şimdisi buna kâfi delildir. Ama yine de geçmişi hayal etmeyi kolaylaştıran malzemeye, tarihçilerin başkalarına nazaran çok daha yakın olduğunu söylemek lazım. Bizi bu hikâyeleri yazmaya cesaretlendiren şey de bu yakınlık ve yatkınlıklarımız oldu şüphesiz. Yıllar önce, o vakitler Gülhane’de bulunan Osmanlı Arşivleri’nde doktora tezlerimiz için araştırma yaparken, arşivin bahçesinde verdiğimiz çay-kahve molalarında bir yandan gözlerimizi dinlendirir, bir yandan da daha yeni okuduğumuz bir belgede nakledilen hüznü, tuhaf, bazen de komik bir vakayı birbirimize anlatıp bu kitabı hayal ederdik. O günlerden bu yana da belki defalarca hayal ettik. Aklımıza gelmeyecek şaşırtıcı vakalarla, insan deneyiminin çeşitliliğini, duyguların yoğunluğunu satır aralarından sızdıran ama o zenginliği bir türlü tam manasıyla ele vermeyen belgelerle karşılaştıkça, bu arzumuz daha da bileylendi. Akademinin nefessiz kaldığı bir dönemde, bizimle benzer duyarlılıklara sahip olduğunu bildiğimiz tarihçi dostlarımızı, Türkiye tarihçiliğinin kemikleş-

miş sınırlarını esneterek onun dışına, kurmacanın dünyasına davet etme cesaretini de işte böyle bulduk.

Dolayısıyla Türkiye’de epeydir yükselişte olan Yeni Osmanlılık anlayışına paralel olarak sayıları artan tarihsel içrikli birtakım televizyon dramaları ve sinema filmlerinin cazibesiyle yazılmış değil bu kitapta bir araya gelen hikâyeler. Osmanlı ya da Cumhuriyet geçmişine dair ortalama sağduyuya hitap etmeyi seven, o sağduyuyu besleyen kalıp yargıları yeniden üreten ve Türkiye’de “tarih” der demez ilk akla gelen padişahların, paşaların ve dirayetli komutanların yapıp ettiklerini nakledilmeye değer bulan popüler kültür ürünlerinden esinlenmiş değiller. Tarihin sadece belli başlı aktörlerine ve konularına paye veren popüler tarih anlatıları ve konvansiyonel tarihçiliğin güzergâhı ile bizim tercih ettiğimiz güzergâh arasındaki mesafe, umarız ki okuyacağınız her hikâyede kendini hissettirir. Umarız başlarına gelenlerle mücadele etme ve edememe hâllerleriyle hiç de sıradan olmayan “sıradan” insanların dünyalarına kapı aralamaktan keyif alır, eğer bu işi becerememişsek de bu tutkulu hayalimize şahit olmaktan hicap duymazsınız.

Kitabımızın ilk baskısı 2019 yılında Can Yayınları tarafından yayımlanmıştı. O zamandan bu yana edebiyat, tarih ve kurgu ilişkisine dair yapılan yeni çalışmaların, düzenlenen konferansların ve atölyelerin sayısındaki artış, bu meseleye yönelik ilginin giderek güçlendiğini gösteriyor.⁶ Bu gelişmeler, kitabımızın tarihsel bilginin sınırlarını, arşivlerin suskunluklarını ve kurmacanın sunduğu anlatı imkânlarını birlikte düşünmeye çalışan yenilikçi yaklaşımının bu süreç-

⁶ Bu çalışmaların tümüne burada yer vermek mümkün değil. Birkaç örnekle yetinmek gerekirse, bkz. *İmparatorluğun Öteki Yüzleri: Toplumsal Hiyerarşi ve Düzen Karşısında Sıradan Hayatlar*, der. Fırat Yaşa, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2024. Ayrıca *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar* dergisi için hazırlanan “Tarihten Edebiyata: Yeni Mecralar, Yeni İmkânlar” başlıklı özel dosya, no. 25, 2025 ve Tarihçiler Derneği’nin Halüsinasyon Günleri kapsamında 2025’te düzenlediği “Tarih, Hayal, Hakikat” çalıştayını da bu ilginin güncel örnekleri arasında sayılabilir.

te güncelliğini koruduğunu; hatta yeni tartışmalarla birlikte daha geniş bir bağlama yerleştiğini ortaya koyuyor. Dolayısıyla aradan geçen yedi yılın ardından kitabımız, ufak revizyonlarla bu kez FOL Kitap aracılığıyla sizlerle yeniden buluşuyor. Bu yolculuğa devam etmemize olanak sağladığı için FOL Kitap’a teşekkür ederiz. İş anlatının olanaklarını zorlamaya gelince tarihçilerin edebiyatçılardan öğrenecekleri çok şey olduğunu bize hatırlatan ve tüm cömertliğiyle bu kitaba “mukaddime” yazıp işimizi hayli kolaylaştıran sevgili hocamız Oktay Özel’e, kitabımızın bir fikir olarak doğuşundan şu ana kadar geçen süreçte verdikleri destek ve yol göstericilikleri için Yonca Güneş Yücel, Emre Taylan, Cem Alpan, Utku Özmkas, Seval Şahin, Ebru Nihan Celkan ve Seyfettin Tokmak’a kalpten teşekkür ederiz. En büyük teşekkür, deli cesaretimize ortak olup bizimle birlikte yola düşen bu kitabın yazarlarına, dostlarımıza gelsin.

EBRU AYKUT,
NURÇİN İLERİ,
FATİH ARTVINLI